

ЛИМИТРОФНОТО ПОДРАЧЈЕ МЕЃУ ЕТНОГРАФСКИТЕ ПРЕДЕЛИ СКОПСКА БЛАТИЈА И СКОПСКА ЦРНА ГОРА

Зоранчо Малинов

Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје

Дата на прием: 24.01.2023 г.

Апстракт: Класификацијата на одреден етнографски простор е прилично сложена работа со оглед на фактот што во обзир треба да се земат неколку етнoлошки параметри, какви што првенствено се носијата и обичаите, а кога кон тоа ќе се додадат и останатите специфики на традиционалната култура, како што се: дијалектот (говорот), музичкиот фолклор, орската традиција итн., станува сосема јасно за каков сложен проблем станува збор. Етнорегионалната класификација станува уште посложена кога во одреден лимитрофен (граничен) етнографски простор се испреплетуваат гореспоменатите одредници на традиционалната култура бидејќи носијата може да е иста или слична со еден етнографски предел, а обичајната традиција, говорот, музичкиот фолклор или орската традиција да имаат повеќе сличности со друг соседен предел. Такви примери во македонскиот етнографски простор има неколку, а овој труд ќе биде посветен на неколкуте села на падините на Скопска Црна Гора, кои, иако од географски аспект може да се сметаат за ридско-планински села, сепак, според носијата ги класифицираме во селата што имаат т.н. блатска носија, односно носијата што се носела во селата во Скопско Поле, пределот што во македонската етнологија е познат како Скопска Блатија. Но, кога кон ова ќе се додадат и спецификите во говорот (скопскоцрногорски), кој се разликува од говорот на населението во селата во Скопска Блатија и во Каршијак, како и некои елементи од носијата, кои се карактеристични за етнографскиот предел Скопска Црна Гора, односно за другите села на јужните падини на оваа планина, тогаш може да се зборува и за преоден, лимитрофен простор меѓу овие два етнографски предели сместени во пространата Скопска Котлина. Овој лимитрофен етнографски простор го сочинуваат неколку села, меѓу кои и селата: Раштак, Булачани, Виниче и Црешево, родното место на почитуваниот колега проф. д-р Боне Величковски¹, кому и го посветувам овој труд.

¹ Според податоците од Матичната книга на вработените на Институтот за фолклор, д-р Боне Величковски е роден 1948 г. во с. Црешево, Скопско. Во Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ бил вработен во периодот од 1976 до 2012 година, најпрвин како библиограф, а по магистрирањето, во 1993 г., до пензионирањето е ангажиран на работното место истражувач на детскиот фолклор и кратките жанрови. Во периодот 2010 – 2011 г. ја извршуваше

Клучни зборови: Скопска Црна Гора, Блатија, класификација, лимитрофно подрачје

Вообичаено како најмаркантен етнолошки параметар во етнорегионалната класификација се зема традиционалната носија, којашто некогаш била својствена за населението од даден етнографски простор, а чиишто граници на распространување и не мора секогаш да се совпаѓаат со останатите елементи на традиционалната култура. Од тие причини, во македонската етнологија се издиференцирале неколку лимитрофни подрачја, кои, според едни етнолошки одредници, можат да се класифицираат во еден етнографски простор, а според други, можеме да ги вброиме во друг регион. Како такви примери можеме да ги сметаме некои од пределите во сливот на Пчиња и на Крива Река, како што се: Козјачија, Средорек (Поткозјачија) и Западен дел на Кривопаланечко (Славиште), кои, од аспект на носијата, се сметаат за дел од Горновардарската етнографска целина, а од аспект на употребата на етнонимот Шопи, се сметаат за дел од македонскиот Шоплук, односно се вбројуваат во Шопско-брегалничката етнографска целина, како и пределот Овче Поле, кој, некои го вбројуваат во Горновардарската (според говорот), некои во Средновардарската (според носијата), а некои го класифицираат во Шопско-брегалничката етнографска целина, со оглед на фактот што овој предел е составен дел на источната македонска културна зона (Светиева 2001: 65–82; Малинов 2015: 23–36). Како такви примери на лимитрофен (граничен, преоден) простор од аспект на традиционалната култура можеме да ги сметаме и пределите: Струшка Малесија, како преоден простор меѓу Дебарско-мијачката и Брсјачката етнографска целина, Леринско Поле, како преоден предел меѓу Брсјачката и Југозападната етнографска целина, пределите Островско и Кајларско, како лимитрофно подрачје меѓу Долновардарската (Јужномакедонска) и Југозападната етнографска целина, Лагадинско, како преоден простор меѓу Долновардарската и Струмско-местанската, Горноџумајско (Благоевградско), како лимитрофно подрачје меѓу Струмско-

функцијата в. д. директор на Институтот. Во рамките на студиите од Втор циклус на студиската програма по Фолклористика, проф. д-р Боне Величковски беше ангажиран и како наставник по предметите Детски фолклор и Балканска фолклористика. Почина на 07.02.2022 г. во Скопје (Малинов и Петровска-Кузманова 2020: 119–120).

местанската и Шопско-брегалничката етнографска целина и др. (Малинов 2015: 36–37).

Делумно како таков лимитрофен простор можеме да ги сметаме и четирите села: Раштак, Булачани, Виниче и Црешево, кои се лоцирани на југоисточните падини на Скопска Црна Гора. Имено, иако според релјефните карактеристики на просторот некои од нив може да се сметаат за ридско-планински (Раштак со 600 м.н.в., Булачани – 500 м.н.в., Виниче – 450 м.н.в. и Црешево – 400 м.н.в.), сепак, од аспект на повеќето етнолошки одредници тие се сметаат за дел од етнографскиот предел Скопска Блатија², во кој главно спаѓаат селата лоцирани во Скопско Поле, односно во нискиот дел од пространата Скопска Котлина, каде што надморската висина изнесува и под 250 м. Од тој аспект е разбирливо и невбројувањето на споменативе села во географскиот предел Скопско Поле, во трудовите на антропогеографот Јован Трифуноски, посветени на селата и на населението во Скопската Котлина (Трифуноски 1955: 359–363; Трифуноски 1964: 5–9). Но, од друга страна, овој мошне плоден и неуморен истражувач на населбите и на нивното население во тогашната СР Македонија и на некои погранични краеве на Србија кон Македонија, споменативе села не ги вбројува ниту во географскиот и етнографскиот предел Скопска Црна Гора, иако споменува дека според народното сфаќање, некогаш на етничката група на Скопска Црна Гора ѝ припаѓале и селата: Раштак, Булачани и Црешево³, кои лежат на соседното југоисточно подгорје на Црна Гора (Трифуноски 1971: 7, 25–28)⁴. Споменативе четири села

² Како алтернативно име на Блатија (Блато) се употребувал и називот Шамак, што укажува на нискиот дел од котлината и на Катлановското Блато, кое денес е речиси целосно исушено. Овој предел се делел на два помали потпредели: Горно и Долно Блато, односно Горен и Долен Шамак (Трифуноски 1955: 346).

³ Со оглед на релативно малата оддалеченост на Виниче од Црешево, некои автори оваа населба ја сметаат за маало на селото Црешево, па затоа во некои трудови и не се споменува посебно кога се набројуваат селата што се наоѓаат на југоисточните падини на Скопска Црна Гора. Според Трифуноски, Виниче има заеднички атар со Црешево и затоа во администрацијата се води како маало на ова село (Трифуноски 1964: 17).

⁴ Понекогаш во литературата за селата на јужните и на југоисточните падини на планината Скопска Црна Гора се употребува и називот *Скојско Црногорие* или *Скојска Црногорија*, со тоа што под овој поим, покрај 11-те села што се сметаат дека му припаѓаат на етнографскиот предел Скопска Црна Гора:

Трифунски ги сместува во групата села на североисточниот раб на Скопската Котлина, заедно со уште 16 други села лоцирани главно во подножјето на југоисточниот дел на Скопска Црна Гора, кои, на исток, продолжуваат кон долниот слив на Пчиња и кон кумановскиот крај (Трифунски 1964: 7–50).

За разлика од географот Трифунски, кој овие четири ридско-планински села не ги класифицира ниту во пределот Скопска Црна Гора, ниту во селата во Скопско Поле, многумина од истражувачите на традиционалната култура на населението во Скопската Котлина овие села не само што не ги вбројуваат во етнографскиот предел Скопска Црна Гора, туку ги сметаат за блатски села, односно села во кои се носела блатска носија. Населението од црногорските села селаните од овие неколку села ги сметале за Блаќани (Блатјани), а не за Црногорци, односно скопски Црногорци. Така, на пример, српскиот истражувач Светозар Томиќ, кој истражувал во споменатиов простор на почетокот на XX век, освен што овие села не ги вбројува во пределот Скопска Црна Гора, туку уште и истакнува дека секој што од поблиску не го познавал тој крај, како на пример некои жители на Скопје, овие села ги сметале за црногорски. Тој уште истакнува дека селаните од овие села не се сметале себеси за Црногорци, а пак Црногорците нив ги сметале како дел од Блатија, посочувајќи и конкретен пример со некоја селанка од Булачани што му ја потврдила оваа констатација (Томиќ 1905: 413). На слични позиции е и Ѓорче Петров, кој во своите записи при описот на пределот (Скопска) Црна Гора констатира дека Црешево и Раштак иако се наоѓаат на падините на Црна Гора, спаѓаат во пределот Блато ([Петровъ] 1896: 542).

Од друга страна, пак, бугарскиот географ, етнограф и општественик Васил К'нчов во презентираниите статистички податоци за Скопската Каза, во селата што спаѓаат во пределот Црногорија⁵,

Горњани, Бањани, Чучер, Глуво, Бразда, Мирковци, Кучевиште, Побожје (Побужје), Бродец, Љубанци и Љуботен, вклучувајќи ја и новоформираната населба Сандево, се подразбираат и селата што продолжуваат на југоисток: Раштак, Булачани, Црешево и Виниче, како и Страчинци и Брњарци, кои се наоѓаат уште понаисток од овие четири села. Во Црногорије понекогаш се сметаат и некои од пониските села што се наоѓаат на југ од етнографскиот предел Скопска Црна Гора, како што се: Радишани и Горно Оризари (К'нчовъ 1900: 207; Стојановски-Цоњче 1998: 38).

⁵ Во своите статистички податоци К'нчов во Скопската Каза ги издвојува посебно селата во пределите Каршијак („Карши Јака“) и Црногорија

покрај 11-те села од Горњани и Чучер до Љуботен, ги вбројува и споменативе четири села, но уште и Радишани и три села населени со исклучиво албанско население: Стрима, Брест и Јазирци (Кжнчовъ 1900: 207)⁶.

Но, иако од досега презентираното за споменативе четири села на југоисточните падини на Скопска Црна Гора произлегува дека навидум припадноста на овие села во рамките на пределот Скопска Блатија е речиси неспорна, сепак некои етнологи, како на пример Миленко Филиповиќ, кој истражувал во околината на Скопје во периодот меѓу двете светски војни, земајќи ги предвид и другите релевантни карактеристики на традиционалната култура, споменува дека населението во селата: Раштак, Булачани (Булачане) и Црешево имаат доста сличности со скопските Црногорци, т.е. со населението од споменатите 11 села во пределот Скопска Црна Гора (Филиповић 1939: 281). Во еден друг труд објавен претходно, истиот автор го вбројува Булачани во групата на ридски села, за кои вели: „Ридските села почнуваат со Раштак (пред кој престанува Скопска Црна Гора), а ридски се нарекуваат според својата положба на ридовите, кои ја претставуваат границата на Скопска Блатија од североисточната страна“ (Филиповић 1930: 369).

Етнологот Ангелина Крстева, пак, за која слободно можеме да кажеме дека е најдобар познавач на народната носија во селата во Скопската Котлина, а која посветила и посебна монографија за народната носија во Скопска Блатија, го истакнува следново:

Најголеми отстапувања од блатската носија постоеле во периферните села на овој поширок етно-регион, чие македонско население со некои елементи во облекувањето се доближувало до неговите соседи во Скопска Црна Гора, Кумановско, Овче Поле, Велешко, па и од Порече. Тоа најмногу се однесува на групата села Булачане, Црешево, Раштак, па и на некои соседни села, кои во поглед на носијата и други етнички

(„Црногория“), но не ги издвојува посебно селата во Блатија (Блато), како и во пределите Скопски Дервен и Скопска Торбешија (Кжнчовъ 1900: 207).

⁶ Селото Стрима, кое некогаш спаѓало во Скопската Каза, се наоѓа на североисточните падини на Скопска Црна Гора, се смета за дел од Кумановски Карадаг (Кумановска Црна Гора) и денес од административен аспект припаѓа на Општина Липково. Брест се наоѓа на северната страна од планината и денес административно ѝ припаѓа на Општина Чучер-Сандево. Селото Јазирци (Јазирце), кое било раселено за време на Балканските војни, се наоѓало над селата: Раштак, Љуботен и Љубанци.

белези претставуваат еден вид преминска зона меѓу Скопска Црна Гора и Блатија, иако им припаѓаат на блатскиот етнички тип...

(Крстева 1998: 5).

Истата авторка, терминот „преминска зона“ меѓу селата на Скопска Блатија и Скопска Црна Гора го употребува и во еден друг труд, кој е посветен на невестинските кошули во Скопската Котлина, а ова посебно се однесува при описот на посебната варијанта на невестинската кошула „црногорка“, која се носела во селата: Булачане, Прешево и Раштак, а кои: „... етнички ѝ припаѓаат на Скопската Блатија, но чии жители по говорните и некои други етнички карактеристики се сродни со нивните соседи од Скопска Црна Гора“ (Крстева 1994: 117).

Со оглед на тоа што подробниот опис на блатската и на скопскоцрногорската носија, како и на разликите и сличностите меѓу нив би ни одзело премногу време и простор, овде само ќе споменеме накратко дека најевидентна разлика меѓу двете носии⁷, особено кај женската носија, претставува колоритноста на везбената апликација со која се декорираат женските кошули. Имено, за женските кошули како составен дел на блатската носија со специфичниот полихромен вез со разни геометриски и вегетабилни (фитоморфни) мотиви, еден од најдобрите познавачи на македонските народни носии, професорот д-р Ѓорѓи Здравев, ќе истакне:

⁷ Што се однесува до машката народна носија во селата на Скопската Котлина, разликите меѓу блатската и црногорската носија не се толку евидентни, како што е случајот со женската носија. Тоа може да се констатира и од трудовите на македонските етнологи, кои ја истражувале народната носија (Здравев 1996: 31, 37–41; Крстева 1998: 23–30). Овој податок го потврдуваат и записите на српските етнокореолози, сестрите Љубица и Даница Јанковиќ, кои ја истражувале орска традиција во селата во околината на Скопје: „Блатската машка носија е слична на скопскоцрногорската, а женската прилично се разликува бидејќи целата е во живи бои. Раштак е раздел: машката носија е како во Скопска Црна Гора, а женската е како во Блатија“ (Јанковиќ 1939: 193). Последново, за машката носија од Раштак, се потврдува и во записите на локалниот хроничар и публицист Петар Јовчев: „Оваа машка носија (с. Раштак – 3. М.) не се разликува многу од машката летна носија на мажите од црногорските села кои се наоѓаат западно од Раштак, сè до селото Црногорско (Горно – 3. М.) Оризари (Јовчев 2000: 38).

Таа се карактеризира со везена декорација, која се јавува во бројни варијанти од геометриски и геометризирани вегетабилно-флорални форми со хармонични колористички односи во комбинација на алена, ѓувезна и црна, со задолжително присуство на златна срма и акценти на жолта, зелена и сина боја. Од овој декоративен дух, единствено отстапуваат дел од невестинските кошули именувани како *црногорки*, со орнаментален третман и колорит прилично близок на оној кај женските кошули од Скопска Црна Гора

(Здравев 2005: 66).

Што се однесува, пак, до везбената декорација на скопскоцрногорските женски кошули, кај кои доминира речиси еднобојниот релјефен црн вез или во некои случаи и со темносина (модра) боја, при што најчесто се аплицирани разни геометриски мотиви, посбено од нив се истакнува невестинската кошула позната како *крсџови* (Крстева 1994: 111–112). Според професорот Здравев, пак, белата платнена кошула од Скопска Црна Гора, извезена со декорација од црни и темносини рустични волнени конци, со богата пластична фактура, нагласена графичност и архитектоника, од ликовен аспект ги покажува највисоките дострели во македонската текстилна народна уметност (Здравев 2005: 56–57). Но, за нашиов случај е интересен податокот дека една од женските кошули што се носела како невестинска кошула и во споменативе села во преодната зона е мошне слична со женската кошула *крсџови* што се носела во етнографскиот предел Скопска Црна Гора и во овие села најчесто била позната како *црногорка* или *црнеиџица* (Крстева 1994: 113–114; Здравев 1996: 32). Сепак, невестинската кошула *црногорка* (*црнеиџица*), која се носела и во други села со блатски тип носија, си имала и свои специфики во споменативе четири села, во однос на другите блатски села, за што Ангелина Крстева ќе истакне:

Невестинската кошула од оваа преминска зона има еднаков крој со црногорската, само со потесни и повисоки клинесте парчиња (заклинци), бидејќи и нејзиниот вез е повисок, а тој пак претставува комбинација меѓу везот на Скопска Црна Гора и блатската кошула 'црногорка'. Везена е само со црна волна како и блатската и секогаш има ракави 'плочи' во истата комбинација и техничка изведба (со примена на блатски техники). Меѓутоа, везот во долниот дел е конципиран повеќе во духот на црногорските кошули, што е поврзано и со еднаквите кројни елементи...

(Крстева 1994: 117).

Истакнувајќи ги сличностите на везбените декорации на невестинската кошула *црногорка* што се носела во споменативе села од преодната зона со везбената декорација на црногорските кошули, таа понатаму ќе истакне: „...Од друга страна, и сличностите во техничката изведба ја доближуваат повеќе до црногорскиот вез. Сепак, ни оваа ‘црногорка’ кошула ја нема неговата толку карактеристична висока релјефност, иако исто така се истакнува со своите технички квалитети“ (Крстева 1994: 118).

За влијанието на скопскоцрногорската obleковна култура врз населението во соседните села со блатски тип носија може да стане збор и во некои случаи кога се прифаќал начинот на забрадување како што бил и во селата на пределот Скопска Црна Гора. Имено, локалните називи на црногорскиот начин на забрадување во некои од блатските села, како што се: црногорски, булачански, лисички, драчевски, сведочат дека оваа новина во блатската носија се прифаќала најпрво во селата од преминската група, т.е. оние села поблиски до Скопска Црна Гора, а оттаму во пониските и во ридските села. Но, за разлика од забрадувањето со една крпа во црногорските села, каде што имал социјален показател – ознака за момински статус, во соседните и во подалечни блатски села овој начин на забрадување се прифатил само како нова и допадлива празнична варијанта, повеќе од девојките, но честопати и од омажените жени, за свадбени свечености (Крстева 1998: 33).

Невестинската (венчална) кошула *црногорка* (*црнеџица*), освен што се носела како невестинска кошула во некои од селата во Скопска Блатија, таа имала функција на обредна носија и при изведувањето на водичарскиот обред од страна на девојките стасани за мажење, а кој во првите децении од минатиот век се организирал во некои од споменатите села на југоисточните падини на Скопска Црна Гора. Имено, според истражувањата на етнокореологот и етнологот, Владимир Јаневски, спроведени во почетокот на овој век, водичарки (*водичарке*) во Раштак, Црешево и Виниче се организирале некаде до 20-тите години на XX век, додека во Булачани, по прекиот од 20-тите години, водичарскиот обред се обновил во периодот на 40-тите години и континуирано се одржувал сè до 1953 година, кога и дефинитивно бил напуштен (Јаневски 2016: 338–341)⁸. Авторот, во својот труд

⁸ Поттикнат од теренските истражувања за водичарките од Булачани, во 2004 г. В. Јаневски се јавува и како автор на етнолошкиот документарен филм

посветен на водичарките во споменатите ридско-планински села, дава и детален опис на обредната носија на водичарките од Булачани, каде што и најдолго се задржал овој обред. Тој споменува дека како главна специфика на носијата на водичарките била кошулата *црногорка*, во овие села уште позната и како *шарена кошула*, а во Булачани позната и како *свештијованска кошула*, поради фактот што водичарките ја носеле во периодот на извршувањето на обредот – од Богојавление и Св. Јован, т.е. од 19 и 20 јануари, па сè до Св. Атанас – 31 јануари (Јаневски 2016: 338–339)⁹.

Што се однесува до другите етнолошки специфики во традиционалната култура на споменатите села од лимитрофното подрачје меѓу Скопска Блатија и Скопска Црна Гора, може да се констатира дека освен разликите и сличностите во облековната култура што веќе ги потенциравме (везбени декорации на невестинските кошули, начин на забрадување и др.), постојат и извесни сличности и разлики со скопскоцрногорската обредна култура. Имено, во прилично солидната стручна литература за разните обреди и обичаи на македонското население во Скопската Котлина¹⁰, како поспецифични разлики во однос на обредноста во календарскиот (годишен) циклус, покрај веќеспоменатите водичарки од с. Булачани и од соседните села, во оваа пригода ќе ги издвоиме и машките обредни игри, кои, во селата на јужните и на југоисточните падини на Скопска Црна Гора, биле нарекувани со различни имиња, а се одржувале и во различен период од годината. Така, на пример, додека во селата на

„Водичарке“, во траење од 13 мин., кој всушност претставува реконструкција на водичарскиот обред во ова село. Документарниот филм може да се гледа на веб-страницата: <https://bit.ly/3xUUWDy>.

⁹ Според истражувањата на авторот, овој понов термин за оваа кошула е добиен со напуштање на постарата традиција, која била специфична до крајот на XIX век – невестите да се венчаваат со *кошула шарена*. Во почетокот на XX век оваа традиција на венчавање со кошулата *шарена* се напушта и како невестинска кошула се употребува *џерџевлија кошула*, *џранки кошула*, *брешчиња кошула* и во најновиот период обична бела невезена кошула (Јаневски 2016: 339).

¹⁰ Како пообемни и порелевантни трудови за обредноста на населението во целата Скопска Котлина или во делови од неа, публикувани во периодот од крајот на XIX век, па до средината на XX век, во оваа пригода ќе ги истакнеме: Кратовалиев 1894, Томић 1905, Петровић 1907, Хаџи-Васиљевић 1930, Филиповић 1939, Кличкова 1960.

југоисточните падини на Скопска Црна Гора: Раштак, Булачани, Црешево, Виниче и Брњарци, машки обредни групи со маскирани учесници – *џамалџии* (*џамалари*) се организирале за време на празникот Василица, т.е. на 14 јануари и во деновите по празникот, во селата на јужните падини, односно во пределот Скопска Црна Гора, обредните групи со маскирани учесници – *суретџии*, главно се организирале на Прочка (Љубанци, Кучевиште, Мирковци, Бањани, Глуво и Бразда), додека во некои од овие села сурети се организирале во рамките на велигденските празнувања, па така, во Побожје суретите оделе на вториот ден од Велигден, а во Чучер и во Горњани – на третиот ден (Боцев 1992: 137–138; Малинов 2018: 644).

Освен во називите и во периодот од годината во којшто се одржувале, суретите од селата на пределот Скопска Црна Гора и џамалџиите од селата во лимитрофното подрачје се разликувале и во структурата на обредните групи, односно во обредните улоги, како и во драмската импровизација што ја изведувале при обредот. Имено, додека кај суретите ги среќаваме обредните улоги: *невесџа*, *младожења* (*зеџ*), *сџарец*, *баба*, *џој*, *кум*, *сџаросвај*, *девер*, *свекор*, *свекрва*, *докџор*, *жандар* (*милиџаец*) итн., улоги, кои во најголем дел алудираат на карикирана селска свадба, со оглед на тоа што *џојоџ* ги „венчавал младоженците“ (Боцев 1992: 138; Видиниќ 1998: 160), кај џамаларите од споменатите лимитрофни села се среќаваат улогите: *војвода* (водачот на групата), *сџарец*, *баба*, *џој*, *џри девојки*, а во некои случаи *невесџа*, потоа *орвана*, *докџор*, *дџерач*, *мечка*, *волк* и др., и во нивната драмска импровизација главно се одвива обредно умирање, а потоа штом домаќинот ќе им вети и ќе им даде подароци, вообичаено се случува и обредно оживување на „умрениот“. Податоците за машките обредни групи со маскирани учесници – џамалари (џамалџии), ни зборуваат за поврзаноста на населението од селата на југоисточните падини на Скопска Црна Гора со традиционалната култура на селата во Скопска Блатија, за што ни сведочат и записите на етнолозите Миленко Филиповиќ и Вера Кличкова, кои ги истражувале овие обреди во Скопската Котлина (Филиповиќ 1939: 379–385; Кличкова 1960: 232–248).

Од останатите обреди од годишниот циклус, како што се на пример обичаите поврзани со празниците: Коледе/Бадник, Божик, Богојавление, Прочка, Ѓурѓовден и др., како и при семејните и селските слави, врз основа на компарирање на описите на обичаите од споменатата етнолошка литература за населението во Скопската

Котлина може да се заклучи дека освен некои минимални локални специфики, нема некои поголеми отстапувања меѓу населението од селата во пределот Скопска Црна Гора и во другите села на Скопско, кои ги сметаме за села со блатски тип носија, односно во пределите Скопска Блатија и Каршијак.

Слична констатација може да се донесе и во врска со обредите од животниот циклус: раѓање, стапување во брак (свадба) и смрт (погреб), со тоа што поизразити разлики во свадбениот обреден комплекс можат да се забележат кога ќе се споредат обичаите во селата на пределот Скопска Црна Гора со обичаите од другите села во Скопско. Имено, опишувајќи ја свадбената обредност кај населението во Скопската Котлина, Миленко Филиповиќ констатирал извесни локални варијанти на свадбените обичаи, со тоа што ги потенцирал разликите во скопскоцрногорските обичаи наспроти оние во Блатија и во Каршијак. Како таков, на пример, може да се смета обичајот „прид“, односно одењето на група сватови во домот на невестата во саботата навечер, носејќи дарови за родителите и за другите членови на нејзиното семејство, а назад „придациите“ се враќале со даровите од невестата за членовите на семејството на младоженецот. Како поспецифичен скопскоцрногорски може да се смета и обичајот на дарување на младоженецот со крпи (убруси) по венчавката, од страна на т.н. „крпарици“ – девојки и помлади жени од селото, кои ги „заденуваат“ крпите во неговиот појас, а при тоа, младоженецот бил должен ним да им бакне рака (Филиповиќ 1939: 435–436, 440; Стојановски-Цоњче 1998: 99–100, 103). Но секако, една од поважните разлики меѓу свадбениот обред во Скопска Црна Гора и другите села во Скопско е тоа што во црногорските села, младоженците, првата брачна ноќ ја имаат во понеделникот навечер (во другите села сведувањето на младоженците вообичаено е во неделата), откако во неделата ќе преспијат одвоени од деверите, кои имаат обврска да ја чуваат невестата. Меѓу другото, затоа и свадбата во црногорските села траела подолго од другите села во Скопско, а Филиповиќ, при описот на свадбениот обред, забележува: „Единствено во Скопска Црна Гора, според обичајот свадбата трае три дена (веќе во Раштак трае само еден ден) и младоженците ја поминуваат првата брачна ноќ дури во понеделникот навечер“ (Филиповиќ 1939: 442).

Што се однесува до орската традиција во селата на пределите Скопска Блатија и Скопска Црна Гора, може да се констатира дека нема некои поголеми разлики во репертоарот на ората што се играле на

разните свечености (собори, свадби и др.), како и во начинот на нивното играње. Ова го констатирале еминентните етнокореолози Љубица и Даница Јанковиќ во својата студија посветена на народните игри во Скопска Црна Гора и во Блатија, истакнувајќи и некои локални специфики во орската традиција на населението од околината на Скопје. Тие биле воодушевени од орската традиција на селото Раштак, кое се наоѓа на преминот меѓу двата предели, истакнувајќи дека во ова село се играло најдобро¹¹. Нагласувајќи ги сличностите и разликите во орската традиција во скопските села, тие велат: „Што се однесува до Блатија, таму има игри кои се изведуваат на ист начин како и во Скопска Црна Гора, на пример орото *Рамно* и фигурата *Лиса*. Некои игри се донесени од Скопје. Но, и покрај тоа, Блатија има чисто свои, понекогаш сложени игри, како што се *Војвода*, и свој начин на играње кој покажува помалку полет отколку во Скопска Црна Гора и Раштак...” (Јанковиќ 1939: 188–189).

Повикувајќи се на истражувањата на сестрите Јанковиќ, како и на свои лични теренски истражувања, етнокореологот Владимир Јаневски доаѓа до истата констатација дека игроорниот репертоар на населението во целата Скопска Котлина е мошне сличен, со извесни локални специфики. Во својата студија за етнокореолошките карактеристики на македонските народни ора, тој за орската традиција во пределите: Скопска Блатија, Скопска Црна Гора и Скопски Дервен, кои, според неговата класификација, го сочинуваат Северното игроорно подрачје, ќе истакне: „Северното играорно подрачје за разлика од другите играорни подрачја има најспецифичен, а може да се каже и најразновиден, па дури и најсложен играорен репертоар. Врските со соседните предели може да се почувствуваат и да се препознаат, а примери за заедништво се појавуваат кон пределите Азот (Велешко – З. М.), Овче Поле и Жеглигово“ (Јаневски 2013: 72). Како ора што се играле во овие предели, тој ги споменува: *Посиујано*, *Црногорка*, *Чучук*, *Пошрчано*, *Сиџина лиса*, *Лака лиса*, *Тешкојо*, *Драчевка*, *Баба Гурѓа* и *Киџуше–миџуше* (Јаневски 2013: 74).

¹¹ Публицистот Петар Јовчев, кој е родум од Раштак, за орската традиција на своето село, како и за настапите на фолклорната група и на игроорците од селото, посветил и посебна монографија со наслов: „Раштак – фолклорна разгледница“, во која презентира и подробни релевантни податоци за надалеку прочуената игроорна традиција на своите соселани (Јовчев 2000).

Што се однесува, пак, до обредно-пејачката традиција, етномузикологот Родна Величковска во своите истражувања на регионалните карактеристики на традиционалното народно пеење, а кои главно се базираат на лингвистичката класификација на македонските дијалекти, музичко-фолклорните дијалекти во Скопско ги класифицира во две групи, и тоа: 1. скопско-велешката група, која спаѓа во рамките на централната група на западните музички дијалекти, и 2. групата на Скопското Црногорје и севернополошките села, како составен дел на северните музички дијалекти. Но, за нашиов случај е интересен податокот дека анализирајќи ги стилските особености на музичко-фолклорната култура на населението од Скопската Котлина, како што се: жанровската разновидност, богатите поетски мотиви, силабично-тонската версификација, метроритмиката, мелодиката и орнаментиката, а сето тоа поткрепено и со соодветни примери на песни со мелограми, авторката, врз основа на музичките материјали снимени во Булачани и во Раштак, обредно-пејачката традиција на населението од селата на југоисточните падини на Скопска Црна Гора ги класифицира во групата на скопскоцрногорските и севернополошките села (Величковска 2008: 62–64, 96–98, 142–143, 169, 229–231).

Иако ги оставаме за крај, дијалектните карактеристики на населението од просторот што е предмет на истражување во овој труд, сепак, тие претставуваат еден од најважните аргументи за проблематизирањето на децидното вбројување на селата на југоисточните падини на Скопска Црна Гора во етнографскиот предел Блатија. Имено, тоа доаѓа оттаму што говорот во овие споменати села, лингвистите–дијалектолози го сметаат за дел од скопскоцрногорскиот говор, кој, освен во споменатите 11 села на пределот Скопска Црна Гора, со извесни отстапувања во локалниот говор, се говори и во некои од селата што имаат блатски тип носења, како што се: Раштак, Булачани, Црешево со Виниче, Стајковци¹² и Страчинци (Видоески

¹² Селото Стајковци се наоѓа во Скопското Поле, во етнографскиот предел Блатија на три километри јужно од Црешево. Во минатото, за време на турската власт било мало чифличко село, а подоцна по Првата светска војна е населено главно со доселеници од Црешево и од Виниче. Родот Дрнговци, од кој потекнува Боне Величковски (податок добиен од неговата сопруга), во Стајковци од Виниче (кое се сметало за дел од Црешево), се преселува во 1919 г., а во податоците што ги публикувал Ј. Трифуновски, подалечното потекло им било некаде од Овче Поле (Трифуновски 1955: 452–455). Инаку, селото

1954: 109; Видоески 1998: 163). За говорот во овие села, еминентниот македонски дијалектолог Божидар Видоески, во еден од своите рани трудови за северните македонски говори, за спецификите во говорот во споменативе села ќе истакне:

Меѓутоа, нивниот говор далеку се разликува и од говорот од блатскиот и по оние црти што ги земаме за најтипични и по целата своја структура. Но од друга страна тој во некои црти се разликува и од говорот на правите црногорски села (се мисли на 11-те села што го сочинуваат пределот Скопска Црна Гора – З. М.). На пример, именките на *-а* овде множина образуваат со наставката *-и*, глаголскиот прилог завршува на *-ке*, како во Блатијата. Од друга страна во нив се среќаваат и такви црти што не им се својствени ни на блатскиот тип ниту на црногорскиот говор, на пример системот на акцентирањето...

(Видоески 1954: 109–110).

Што се однесува до акцентирањето, пак, Божидар Видоески понатаму ќе истакне: „Источните црногорски села во акцентски поглед знатно отстапуваат од западните. Тие имаат некој посебен, своеобразен акцентски систем кој се разликува и од западномакедонскиот акцент и од кумановско-кратовскиот, а има особини и од едниот и од другиот“ (Видоески 1954: 118). Во прилог на овој труд мошне е интересен и податокот што Видоески го регистрирал во 50-тите години на минатиот век, во однос на локалната идентификација на селаните од овие села, а кој го слушнал од еден 70-годишен старец од Булачани, дека и самите селани не се сметале ниту за блатани, ниту за црногорци: „Нас црногорците нè викаат блатани, а блатаните црногорци... Нашата носија е блатска, ама ние не сме ни блатани ни црногорци, туку сме мешани“ (Видоески 1954: 110).

Подобриот опис на дијалектните карактеристики на говорот на населението од споменативе преодни села и нивните сличности и

Стајковци помасовно е населено по Втората светска војна, во периодот на индустријализацијата. Денес ова село е споено со приградската скопска населба Ченто (до 90-ите години од XX век – нас. Синѓелиќ, пред тоа, до скопскиот земјотрес – с. Синѓелиќ, а за време на турската власт селото се нарекувало Хасанбегово). Според најновиот попис на населението од 2021 г. Стајковци брои околу 4400 жители, во најголем дел доселеници и нивни потомци од околните ридски села, како и од поблиските и од подалечните предели на североисточниот дел на Македонија: Кумановско, Овче Поле, Кривопаланечко (<https://bit.ly/3kzN5bh>).

разлики со говорот на другите села во кои се говори скопскоцрногорскиот говор¹³, како и со скопскиот говор, односно со говорот на населението од останатиот дел на Скопската Котлина¹⁴, каде што се носи блатски тип носија (Блатија и Каршијак), би нè одделило премногу далеку во лингвистичко-дијалектолошките води и би нè оддалечило од суштината на поставениот проблем во овој труд. Од тие причини сметаме дека досега изнесеното за спецификите на традиционалната култура на населението од споменатиов лимитрофен (преоден) простор меѓу Скопска Блатија и Скопска Црна Гора е сосема доволно за да се пристапи кон донесување на конкретни заклучоци.

*

Како што можеше да се забележи од презентацијата на најважните карактеристики на традиционалната култура на населението во селата на југоисточните падини на Скопска Црна Гора и доколку во обсервација се земе само народната носија, која несомнено му припаѓа на блатскиот тип на носија, во тој случај речиси и да нема никакви дилеми дека овие села спаѓаат во етнографскиот предел Скопска Блатија. На класификацијата на традиционалната култура на

¹³ Според македонските дијалектолози овој говор спаѓа во западната група на северното наречје на македонскиот јазик, а покрај во 11-те села на јужните падини на Скопска Црна Гора и споменатите села од лимитрофното подрачје на југоисточните падини на планината, на овој дијалект се зборува и во селата во северниот и на северозападниот дел од Скопско: Радишани, Оризаре (Горно Оризари), Кучково, Вучи Дол (денешната приградска населба Волково – З. М.), Ново Село (на р. Лепенец) и Орман. Според истражувањата на Рада Угринова, на овој дијалект се зборувало и во с. Брњарци, кое се наоѓа на југоисток од Страчинци, но според Б. Видоески, во ова село преовладувале блатски црти, па затоа не го вбројува во селата со скопскоцрногорски говор (Видоески 1954: 109–111).

¹⁴ Според македонските дијалектолози, говорот во средишниот и во јужниот дел на Скопската Котлина се нарекува *скојски говор*, кој спаѓа во групата на *скојско-велешки говори*, како најсеверен дел од централните говори на Западното наречје. Посебна дијалектна група во рамките на скопскиот говор претставуваат селата во областа Блатија по долината на Вардар до вливот на Пчиња, заедно со градскиот скопски говор и со селата во клисурата на Треска (Глумово, Шишево, Матка) и овој говор се нарекува *скојскоблатски*. Една поголема целина претставува говорот на селата што се наоѓаат на десната страна од Вардар во областа Каршијак и овој говор условно се нарекува *каршијачки говор* (Видоески 1998: 163, 200–204).

овие села во пределот Блатија нè наведуваат и повеќето од другите етнолошки параметри, како што се обичаите од свадбениот обреден комплекс и машките обредни игри, додека за останатите елементи на традиционалната култура, како што се: кршењето на обредно лепче со паричка на Бадник, семејната слава, орската традиција во најголем дел и сл., можеме да се сложиме дека тие се својствени за речиси сите останати села во Скопската Котлина, населени со христијанско православно население, без оглед на тоа дали спаѓаат во Блатија, Каршијак или Скопска Црна Гора. Сепак, главниот проблем во недвосмисленото вбројување на селата на југоисточните падини на Скопска Црна Гора во пределот Скопска Блатија претставува нивниот говор, кој според дијалектолозите, иако има некои свои локални специфики, сепак тој е многу поблизок до скопскоцрногорскиот, кој спаѓа во Северното наречје, отколку до говорот на селата во Блатија и во Каршијак, кој спаѓа во скопско-велешката група говори како дел од централните говори на Западното наречје. Кога кон ова ќе се придодаде и географскиот фактор, односно повисоката надморска височина во однос на блатските села (особено Раштак и донекаде Булачани), кој, меѓу другото има извесно влијание и во традиционалното стопанисување (сточарство, дрварство и сл.), станува сосема јасно зошто понекогаш кај луѓето што не се толку упатени стручно во етнолошката проблематика, селата: Раштак, Булачани, Црешево со Виниче, а во некои случаи и Страчинци, Брњарци, Радишани и Горно Оризари ги вбројуваат во географско-историската област (Скопска) Црногорија, а со тоа на некој начин се алудира и на карактеристиките на традиционалната култура на етнографскиот предел Скопска Црна Гора.

Во секој случај, извесните разлики во традиционалната култура на населението од селата на југоисточните падини на Скопска Црна Гора во однос на останатите села со блатски тип носија, а особено со говорот, како и одредени специфики во деловите од народната носија (варијантите на кошулата *црногорка* во однос на останатите блатски села и сл.), овие села ги поставуваат во позиција да претставуваат еден вид лимитрофно подрачје, т.е. преодна (преминска) зона, на што укажале и етнологите Миленко Филиповиќ и Ангелина Крстева. Дека не е баш така едноставно споменативе села да се класифицираат во етнографскиот предел Скопска Блатија, ни укажува и споменатиот запис на Ѓорче Петров, кој, иако укажува дека Раштак и Црешево влегуваат во Блатија, сепак, тој ги изнесува описите на овие села во

рамките на описот на селата на пределот Скопска Црна Гора ([Петровъ] 1896: 542).

Но, за нашиов случај уште поинтересен е податокот дека и етнологот, проф. д-р Анета Светиева, која посветила и посебна етнoлошка студија за Скопско во XX век, во табеларниот приказ на селата, според припаднoста на одреден предел, повикувајќи се на поделбата на селата во Скопско Поле, според класификацијата на Јован Трифуноски, како и според податоците земени од Миленко Филиповиќ, селата: Раштак, Булачани и Црешево не ги става во табелата со селата што ѝ припаѓаат на Скопска Блатија, туку ги става во табелата на селата што спаѓаат во Скопски Ридски Села¹⁵, заедно уште со селата: Визбегово, Горно и Долно Оризари, Бутели Рукомија, кое денес не постои (Светиева 2011: 31). Од друга страна, пак, при табеларниот приказ со наслов: Села во Скопска Црна Гора – етничка историја/современа состојба (крај на XIX век – крај на XX век), покрај 11-те села што спаѓаат во етнографскиот предел Скопска Црна Гора, во продолжение во посебна табела со поднаслов: Села класирани во Скопска Црна Гора според разни автори (1900–2000), се вметнати и селата: Раштак, Булачани, Црешево и Виниче, заедно со селото Радишани, како и уште неколку села со албанско население: Брест, Танушевци, Јазирци, Стрима и Горно и Долно Блаце. Секако, во табелата се вметнати и податоците од разните публикувани трудови дека овие четири села се сметаат за блатски и дека имале блатска носија (Светиева 2011: 62–68).

Од етнoлошка гледна точка извесната диференцијација на традиционалната култура на населението од селата: Раштак, Булачани, Црешево и Виниче, во однос на населението од пределите Скопска Црна Гора, од една страна, и другите села, кои според носијата спаѓаат во Скопска Блатија, од друга страна, може да се објасни и со разните теориски правци во етнологијата и антропологијата. На пример, со дифузионизмот може да се објасни ширењето на везбената декорација на кошулата *црногорка* или забрадувањето на црногорски начин во

¹⁵ Освен што се повикува на записот од Миленко Филиповиќ за припаднoста на Раштак и Булачани кон ридските села, Анета Светиева за припаднoста на Црешево кон овие села се повикува и на укажувањата на самите мештани, а за овој труд уште поважно е и тоа што таа се повикува и на истото мислење изнесено од колегата д-р Боне Величковски (Светиева 2011: 31, фусн. 24–26).

блатските села, а на што посебно внимание во своите истражувања посветила Ангелина Крстева.

Од друга страна, пак, со разните теории за миграциите, а кои имаат доста допирни точки и со дифузионизмот, и кои од научен аспект ги објаснуваат промените во одредена култура настанати со мигрирањето на луѓето од една средина во друга, може да се објаснат и разните отстапувања во говорот, некои од свадбените обичаи, појавата на разните машки и женски обредни игри, варијантите во орската традиција и сл. На миграциските движења од соседните и од подалечните предели кон Скопско, посебно внимание посветил Јован Трифуноски во своите шест монографски трудови за разни делови од Скопскиот Регион, а за доселувањата и за иселувањата од споменативе четири села од посебно значење е монографскиот труд за селските населби во Скопската Котлина, објавен во 1964 г. Имено, доколку во целост можеме да се потпреме на истражувачките методи на Јован Трифуноски¹⁶, базирани на усни семејни преданија, славење на куќната (семејна, родовска) слава и сл., од неговите записи можеме да заклучиме дека во споменативе села, освен од Скопска Црна Гора и од некои блатски села, доселенички родови имало и од: Кумановско, Овче Поле, Прилепско, Порече, како и од Косово, поточно од околните на градовите Гњилане и Качаник (Трифуноски 1964: 9–19).

Така, на пример, начинот на акцентирањето на зборовите во говорот на овие лимитрофни села, кој не е како во западната група на Северното наречје и во Западното наречје на македонскиот јазик (на третиот слог од крајот на зборот кај трисложните и повеќесложните зборови), туку нешто меѓу начинот на акцентирање во Западномакедонското наречје и во кумановско-кратовските групи/група говори, како дел од источномакедонскиот начин на акцентирање, може да укаже и на постари миграциски бранови на населението од североисточните делови на Македонија, пред сè од Кумановско, но и од: Овче Поле, Кратовско и Кривопаланечко. Или

¹⁶ Споредбата на податоците од записите на Трифуноски за миграциските движења кон Скопската Котлина не секогаш соодветствуваат со податоците преземени од османските (турски) пописни архивни материјали (дефтери) за Скопската Каза од XIX век, особено за доселувањата на албанското население, на што укажал и историчарот Борче Илиевски, врз основа на публикуваните истражувања во османските архиви на Д. Ѓоргиев, М. Бислими, А. Шериф, И. Ибраими и Х. Акин Зорба (Илиевски 2021: 260–270).

пак, можеби едноставно, врските со населението од кумановскиот крај да биле „пресечени“ со населувањето на албанскиот етнички елемент пред неколку векови во најголемиот дел на селата на источните падини на Скопска Црна Гора (Кумановски Карадаг), како и на југоисточните падини или во подножјето на оваа планина, како што се скопските села: Страчинци, Арачиново, Мојанци, Орланци и Грушино.

На сличен начин може да се објасни и појавата на женските обредни поворки со водичарки во Булачани и во околните села, со оглед на фактот што женски обредни поворки *водичарки* во другите села во Скопско, особено во северните и во североисточните делови на овој регион, воопшто и не се регистрирани. Имено, водичарските женски обредни поворки се многу повеќе застапени во кумановскиот крај, односно во етнографскиот предел Жеглигово, што може да се види и од истражувањата на некои етнографи и етнологи, фолклористи и етномузиколози¹⁷, а на можната врска на водичарките од Булачани со водичарките од Жеглигово укажал и Владимир Јаневски во споменатиот труд за водичарките од блатските ридско-планински села на Скопска Црна Гора (Јаневски 2016: 338).

Дека етнорегионалната класификација на одреден етнографски простор не е едноставна работа, особено во контактните зони на два или на повеќе етнографски предели, каде што се испреплетуваат некои од поважните карактеристики на традиционалната култура, се уверивме уште еднаш на примерот на селата од лимитрофното подрачје меѓу пределите Скопска Црна Гора и Блатија. Како што можеше да се забележи и при компарирањето на некои од поважните етнолошки и останатите културолошки обележја на населението од селата: Раштак, Булачани, Црешево и Виниче, освен карактеристиките на Скопска Блатија, овде можеа да се сретнат и некои особености специфични и за пределот Скопска Црна Гора, а во некои сегменти и сличности со традиционалната култура на кумановскиот крај (Жеглигово), од кој се „отсечени“ со еден цел појас на села населени со албанско население на источните и на југоисточните падини на Скопска Црна Гора.

¹⁷ Подетален опис на самиот обред како и на обредниот фолклор што го исполнувале водичарките во кумановскиот крај, односно во пределите: Жеглигово, Средорек и Козјачија, може да се проследи во следниве трудови: Хаци-Василевиќ 1909: 389–390; Матијашевиќ 2000: 166–178; Малинов 2006: 118–120; Величковска 2008: 99–101, 144.

Денес, кога народните носии веќе многу одамна не се користат во секојдневна употреба и кога голем дел од обредната култура има претрпено доста трансформации, а дијалектите се под огромно влијание на литературните/стандардните јазици, уште потешко е да се утврдуваат некогашните граници на етнографските предели и етнографските целини, односно на поголемите етнорегиони. Кога кон ова ќе се додадат и постарите миграциски движења, но и миграциите во периодот на индустријализацијата, па сè до денешно време, кои освен на релација село – град, многу често се одвиваа и од еден предел или поширок регион во друг, состојбата со прецизното разграничување на одредени етнографски предели станува уште посложена¹⁸. Но, во секој случај, сметам дека овој труд, кој го посветувам на колегата д-р Боне Величовски и на неговиот роден крај, ќе даде свој придонес во истражувањата од областа на регионалната етнологија и на културната географија, односно во истражувањето на културните ареали на македонскиот етнографски простор, кој, за жал, низ децениите и вековите наназад сè повеќе и повеќе се намалува.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Боцев, В. 1992. „Известија од теренските истражувања на маскираните магиско-обредни поворки во Македонија“. Зборник на Музејот на Македонија, *нова серија, етнологија*, бр. 1. Скопје: Музеј на Македонија, 137–142.

Величовска, Р. 2008. *Музичкиите дијалекти во македонската традиционално народно пеење*. Книга 17: Македонско народно творештво, Народни песни. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Видиниќ, Г. 1998. „Обичајот со маски ‘сурети’ во селото Кучевиште, некогаш и денес“. Зборник на трудови од Меѓународниот симпозиум *Обичаи со маски*, одржан во Вевчани – Струга, 1996 год. Петрова, Е. (ур.). Скопје: Музеј на Македонија, 159–162.

¹⁸ Ова особено се однесува на Скопскиот Регион, каде што не само во градот Скопје, туку и во неговите приградски населби, па и поблиските села, се населувале голем број население од сите краеве на СР Македонија, а особено од попасивните краеве. Повеќе податоци во врска со оваа проблематика за некои од скопските приградски населби можат да се проследат во трудот: Ѓорѓиовска: 2011.

Кџнчовъ, В. 1900. *Македония. Етноџрафия и сѣаѣисѣика*. София: Българско книжново дружество.

Малинов, З. 2006. *Традиѣисѣиоѣ народен календар на Шойско-бреџалничкаѣа еѣноџрафска целина*. Посебни изданија, книга 68. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Малинов, З. 2015. „Кумановскиот крај во контекст на етнорегионалната класификаѣија на македонскиот етнографски простор“. *Македонски фолклор*, год. XXXVII, бр. 70. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 23–40.

Малинов, З. 2018. „Машките обредни поворки во македонско-српското пограниѣе“. Зборник на трудови *Врскиѣе меџу Р. Македонија и Р. Србија низ вековиѣе и денес* од Меџународниот научен собир, одржан на 19 и 20 мај 2017 година во Битола. Битола: Конзулат на Р. Србија во Р. Македонија – Битола, 643–655.

Малинов, З. и К. Петровска-Кузманова. 2020. *70 џодини Инсѣиѣиѣуѣи за фолклор „Марко Цепенков“ (1950 – 2020)*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Матијашевиѣ, В. 2000. „Современата состојба на обредните календарски песни во Кумановско“. Цимревски, Б. (ур.). *Фолклорѣи во Куманово и Кумановско*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“ и Куманово: Центар за култура „Трајко Прокопиев“, 163–190.

[Петровъ, Г.]. 1896. *Материали ѣо изучваниеѣо на Македония*. София: Печатница Вълковъ.

Петровиѣ, А. 1907. „Народни живот и обичаји у Скопској Црној Гори“. *Срѣисѣи еѣноџрафски зборник*, књига седма, Обичаји народа српског, књига прва. Београд: Српска краљевска академија, 333–529.

Светиева, А. 2001. „Шопско-брегалничката етнографска целина. Прилог кон класификаѣијата на македонскиот етнографски простор“. *Balkanoslavica*, бр. 28–29, Прилеп: Институт за старословенска култура, 65–84.

Светиева, А. 2011. „Скопско во 20. век“. Светиева, А. (ур.). *Еѣноџрафија и анѣроѣолошка ѣѣоѣрафија на Скојско во XX век*. Скопје: Музеј на град Скопје, 19–100.

Стојановски, Б.-Цоѣче. 1998. *Зайишано за Скојскоѣо Црноџорорие*. II книга. Скопје, [s.n.].

Томиѣ, С. 1905. „Скопска Црна Гора: Антропогеографска и етнографска студија“. *Срѣисѣи еѣноџрафски зборник*, књига шеста. Београд: Српска краљевска академија, 408–520.

Зоранчо Малинов – *Лимитрофното подрачје меѓу етнографските предели...*

Трифуноски, Ј. 1955. „Скопско поље: антропогеографска испитувања“. *Српски етнографски зборник*, књ. LXIX, Насеља и порекло становништва, књ. 35. Београд: Српска академија наука и уметности, 341–565.

Трифуноски, Ј. 1964. *Сеоска насеља Скопске котлине: Развивање села, порекло становништва, привредне одлики*. Пети део. Скопје, [s.n.].

Трифуноски, Ј. 1971. *Скопска Црна Гора: Природна средина, прошлост, насеља, становништво и привреда* (са скицама, фотографијама и картом). Скопје, [s.n.].

Филиповић, М. С. 1930. „Задруга Спасића (Ћуркова кућа) у Булачанима код Скопља (Прилог проучавању задруге)“. *Гласник Скопског научног друштва*, књ. VII–VII, Одељење друштвених наука, 3–4. Скопје: Скопско научно друштво.

Филиповић, М. С. 1939. „Обичаји и веровања у Скопској котлини“. *Српски етнографски зборник*, књ. LIV, друго одељење Народни живот и обичаји, књ. 24. Београд: Српска краљевска академија, 279–566.

Хаџи-Васиљевић, Ј. 1909. *Јужна Слара Србија*. Књига I: *Кумановска област*. Београд: Задужбина И. М. Коларца.

Хаџи-Васиљевић, Ј. 1930. *Скопје и нејова околина: историјска, етнографска и културно-политичка излагања*. Београд: Штампарија „Св. Сава“.

Сајтографија

Јаневски, В. 2004. „Водичарке“ [Video], <https://bit.ly/3xUUWDy> [Пристапено на 26.02.2023 г.].

„Стајковци“ <https://bit.ly/3kzN5bh> [Пристапено на 26.02.2023 г.].

„Вкупно резидентно население на Република Северна Македонија според етничката припадност, по населени места, Попис, 2021“ <https://bit.ly/3SvCF9b> [Пристапено на 26.02.2023 г.].

THE LIMITROPHIC AREA BETWEEN THE ETHNOGRAPHIC AREAS SKOPSKA BLATIJA AND SKOPSKA CRNA GORA

Zorančo Malinov

“Marko Cepenkov“ Insitute of Folklore in Skopje

Summary

The classification of a certain ethnographic area is a rather complex matter, considering the fact that several ethnological parameters should be taken into account, such as primarily costumes and customs, and when the other specifics of traditional culture are added to that, such as: dialect, musical folklore, folk dance tradition, etc., it becomes quite clear what a complex problem it is. Ethnoregional classification becomes even more complex when the above-mentioned determinants of traditional culture are intertwined in a certain limitrophic (border) ethnographic space, because the costume may be the same or similar to one ethnographic area, and the customary tradition, speech, musical folklore or folk dance tradition may have more similarities with another neighboring region. There are several such examples in the Macedonian ethnographic area, and this paper analyzes the traditional culture of several villages on the slopes of the mountain Skopska Crna Gora, which, although from a geographical point of view, can be classified as hill–mountain villages. However, according to the costume, we classify them into the villages that have the so-called “blat” costume, i.e. the costume that was worn in the villages of Skopsko Pole (Skopje Valley), the area known in Macedonian ethnology as Skopska Blatija. But when to this are added the specifics of the Skopska Crna Gora dialect, which differs from the dialect of the population in the villages of Skopje Blatija and Karšijak (the area south of Skopje), as well as some elements of the costume that are characteristic of the ethnographic region of Skopska Crna Gora, that is, for the rest villages on the southern slopes of this mountain, then we can also talk about a transitional, limitrophic space between these two ethnographic regions located in the vast Skopje Valley. This limitrophic ethnographic area consists of several villages, including the villages of Raštak, Bulačani, Viniče and Creševo. We believe that this paper, which is dedicated to my colleague Dr. Bone Veličkovski and his native region, will contribute to the researches in the field of regional ethnology and cultural geography, i.e. to the research of the cultural areas of the Macedonian ethnographic space, which unfortunately, throughout the decades and centuries have been decreasing more and more.

Прилози (карта и фотографии)

Карта со селата на јужните и југоисточните падини на Скопска Црна Гора (лимитрофното подрачје) и селата во најсеверниот дел на Скопско Поле кои припаѓаат на етнографскиот предел Скопска Блатија

Водичарка од с. Булачани облечена во кошула „црногорка“ (Крстева 1998: 55)

Проф. д-р Родна Величковска, етномузиколог и сопруга на проф. д-р Боне Величковски, облечена во носија од блатски тип, подарена од свекрвата. Настап на IV Меѓународен фестивал на фолклорни ансамбли и исполнители на традиционална инструментална музика на високообразовни организации, Санкт Петербург, Русија, мај 2018 г.